

INSTYTUT
AKTYWIZACJI
REGIONÓW

Depozyt sądowy KPC

Niniejszy informator ma na celu przedstawienie podstawowych zagadnień związanych z przywołanym tematem i powstał w ramach realizacji zadania edukacji prawnej realizowanej w 2023 roku przez Instytut Aktywizacji Regionów

Niespełnienie świadczenia w określonym czasie może wiązać się z negatywnymi konsekwencjami dla dłużnika tj. zapłatą odsetek, kary umownej czy żądanie naprawienia szkody wynikłej ze zwłoki. Dlatego kodeks cywilny wymienia zwłokę wierzyciela jako jedną z przesłanek uzasadniających złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego.

Zwłoka wierzyciela

W myśl art. 486 k.c. wierzyciel dopuszcza się zwłoki, gdy bez uzasadnionego powodu:

1. uchyla się od przyjęcia zaofiarowanego faktycznie świadczenia,
2. odmawia dokonania czynności, bez której świadczenie nie może być spełnione,
3. oświadcza dłużnikowi, że świadczenia nie przyjmie.

Zatem jeżeli dłużnik nie może wykonać świadczenia na czas ze względu na okoliczności za które odpowiada wierzyciel, wówczas wierzyciel może złożyć przedmiot świadczenia do depozytu sądowego.

Innymi przyczynami uprawniającymi do takiego działania są okoliczności wymienione w przepisach kodeksu cywilnego (np. dłużnik nie wie, kto jest wierzycielem, albo nie zna miejsca zamieszkania lub siedziby wierzyciela, wierzyciel nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych czy też jeżeli powstał spór, kto jest wierzycielem) czy przepisach kodeksu postępowania cywilnego.

Przedmiot świadczenia

Ze względów praktycznych złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego jest możliwe jedynie w odniesieniu do niektórych świadczeń. Przepisy wymieniają tutaj przykładowo: pieniądze, kosztowności, książeczki oszczędnościowe, dokumenty. Skutki złożenia przedmiotu do depozytu Ważne złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego ma takie same skutki, jak spełnienie świadczenia (art. 470 k.c.).

Dłużnik może jednak skorzystać z tego trybu (surogatu wykonania zobowiązania) jedynie w przypadkach określonych w ustawie, zarówno w Kodeksie cywilnym, jak i w przepisach szczególnych.

Samo złożenie przedmiotu do depozytu nie powoduje wygaśnięcia zobowiązania, jednakże rodzi inne istotne skutki dla dłużnika: zwalnia go to od obowiązku pieczy nad przedmiotem, w razie wytoczenia przez wierzyciela powództwa o wykonanie zobowiązania, dłużnik może go odesłać z żądaniem świadczenia do depozytu, ustaje obowiązek zapłaty odsetek umownych lub odsetek za opóźnienie, ponadto ciężary oraz korzyści związane z rzeczą przechodzą na wierzyciela. Natomiast zwolnienie dłużnika od zobowiązania następuje gdy wierzyciel odbierze przedmiot świadczenia z depozytu. Jeżeli tego nie zrobi dłużnik może wytoczyć powództwo o ustalenie, że złożenie do depozytu było ważne.

Postępowanie w sprawie złożenia przedmiotu do depozytu

Nieprocesowy tryb złożenia przedmiotu do depozytu regulują przepisy 692-693 k.p.c. Przedmiot świadczenia należy złożyć do sądu, w którego okręgu leży miejsce wykonania zobowiązania (może to wynikać z treści umowy lub właściwości zobowiązania, ew. miejsce zamieszkania lub siedziba dłużnika, jednakże miejscem wykonania zobowiązania przy świadczeniach pieniężnych jest zawsze miejsce zamieszkania lub siedziba wierzyciela), jeżeli nie da się tego ustalić właściwy jest sąd miejsca zamieszkania wierzyciela, a gdy jest on nieznany sąd miejsca zamieszkania dłużnika.

We wniosku należy określić zobowiązanie, wskazać wierzyciela, dokładnie oznaczyć przedmiot i podać okoliczności uzasadniające ten sposób wykonania zobowiązania. Jeżeli przedmiotem depozytu mają być pieniądze, to można je złożyć równocześnie ze skierowaniem wniosku jeszcze przed wydaniem przez sąd zezwolenia w formie postanowienia. Natomiast w innych wypadkach złożenie przedmiotu może nastąpić dopiero po wydaniu postanowienia.

O złożeniu przedmiotu do depozytu należy niezwłocznie zawiadomić wierzyciela, zawiadomienie takie powinno mieć formę pisemną. W przeciwnym wypadku można narazić się na odpowiedzialność za szkodę wynikłą z niepoinformowania wierzyciela. Warto dodać, że dłużnik może żądać od wierzyciela zwrotu kosztów złożenia do depozytu sądowego, jeżeli sam nie odebrał złożonego tam przedmiotu świadczenia.

Przepisy upoważniające dłużnika do złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu

Dopuszczalność złożenia przedmiotu świadczenia przez dłużnika musi wynikać z ustawy. Uzasadnieniem dla przepisów dotyczących upoważnienia dłużnika do złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego zamiast do rąk wierzyciela lub osób przez niego upoważnionych, są okoliczności (przeszkody w wykonaniu zobowiązania) związane z wierzycielem.

Artykuł 467 pkt 1 k.c. upoważnia dłużnika do złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu w każdej sytuacji, w której wskutek okoliczności, za które dłużnik nie ponosi odpowiedzialności, nie wie, kto jest wierzycielem, albo nie zna miejsca jego zamieszkania lub siedziby. Od dłużnika należy wymagać zwykłej staranności w ustaleniu danych wierzyciela.

Niedbalstwo dłużnika w tym zakresie pozbawia go możliwości spełnienia w ten sposób świadczenia wobec wierzyciela. Przykładami mogą być bezskuteczne poszukiwanie właściciela rzeczy uszkodzonej przez dłużnika deliktowego, problemy związane z ustaleniem kręgu spadkobierców lub wskazaniem następcy prawnego osoby prawnej. Artykuł 467 pkt 2 k.c. wskazuje na brak pełnej zdolności do czynności prawnych wierzyciela oraz brak przedstawiciela uprawnionego do przyjęcia świadczenia. Uprawnienie to nie znajdzie zastosowania, jeżeli świadczenie dłużnika polega na zaniechaniu lub wykonaniu czynności faktycznej.

Artykuł 467 pkt 4 k.c. zawiera ogólną dyspozycję, zgodnie z którą dłużnik jest uprawniony do złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego także z powodu innych okoliczności dotyczących osoby wierzyciela, powodujących, że

świadczenie nie może być spełnione. Poleganie na tej przesłance zdaje się być przyczyną najczęstszych problemów związanych z nieskutecznym (nieważnym) złożeniem przedmiotu świadczenia do depozytu.

Przykładowo, nie uprawniają do złożenia do depozytu subiektywne wątpliwości dłużnika dotyczące cesji wierzytelności w sytuacji, gdy dłużnik mógł we własnym zakresie poczynić ustalenia dotyczące skuteczności umowy cesji (wyr. SA w Białymstoku z 30.1.2014 r., I ACa 697/13, Legalis), niespełnienie przez wierzyciela żądania wystawienia faktury korygującej, które okazało się nieuzasadnione w świetle przepisów ustawy o VAT (wyr. SN z 14.2.2006 r., II CK 403/05, Legalis) albo kwestionowanie przez dłużnika wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym, przed jego prawomocnym wzruszeniem (wyr. SA w Poznaniu z 15.11.2012 r., I ACa 880/12, Legalis).

Przesłanki określone w innych przepisach Kodeksu cywilnego Poza przesłankami wymienionymi w art. 467 k.c., dłużnik jest upoważniony do skorzystania z omawianego trybu m.in. w następujących przypadkach wskazanych w innych przepisach k.c.:

1. narażenia rzeczy obciążonej zastawem na utratę lub uszkodzenie (art. 321 k.c.);
2. braku zgody zastawcy na żądanie wydania rzeczy obciążonej zgłoszone przez nabywcę wierzytelności zabezpieczonej zastawem (art. 324 k.c.);
3. żądania zastawcy wierzytelności lub zastawnika przy zastawie na prawach (art. 333 k.c.);
4. spełnienia świadczenia przez dłużnika wierzytelności obciążonej zastawem, zanim wierzytelność zabezpieczona stała się wymagalna (art. 334 k.c.);
5. wykonania obowiązku zabezpieczenia (art. 364 § 1 k.c.; złożenie pieniędzy do depozytu jest podstawowym środkiem zabezpieczenia, ilekroć ustawa przewiduje obowiązek zabezpieczenia);
6. sprzeciwu jednego z wierzycieli uprawnionych do świadczenia niepodzielnego (art. 381 § 2 k.c.; w tym przypadku dłużnik jest nie tylko upoważniony, lecz również obowiązany do złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu);
7. odmowy wydania przez wierzyciela pokwitowania (art. 463 k.c.);
8. odmowy wydania przez wierzyciela dokumentu stwierdzającego zobowiązanie lub dokonania innych czynności wymienionych w art. 465 k.c.;

9. zwłoki wierzyciela (art. 486 § 1 .k.c.);

10. uzasadnionych wątpliwości, czy okaziciel papieru wartościowego jest wierzycielem (art. 92111 § 1 k.c.).

Przesłanki określone w przepisach szczególnych Inne przypadki wynikają z przepisów ustaw szczególnych, np.:

1. art. 42 i 97 PrWeksl (złożenie sumy wekslowej do depozytu w przypadku nieprzedstawienia wekslu do zapłaty oraz w przypadku wszczęcia postępowania o umorzenie wekslu; por. wyr. SN z 22.12.2005 r., V CSK 16/05, Legalis),

2. art. 79 i 80 PrCzek (zwolnienie dłużnika czekowego i trasata od zobowiązania poprzez wpłatę sumy czekowej do depozytu sądowego)

3. czy art. 99 KWU (złożenie przez właściciela nieruchomości obciążonej hipoteką, gdy wierzytelność zabezpieczona hipoteką jest wymagalna, a wierzyciel dopuszcza się zwłoki albo też zaspokojenie go napotyka trudności, w celu doprowadzenia do wygaśnięcia hipoteki). Niektóre z nich zawierają nie tylko upoważnienie, lecz nakładają na dłużnika obowiązek złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu, tak m.in.:

1. art. 285 i 473 k.s.h. (zabezpieczenie wierzycieli w toku postępowania likwidacyjnego spółki), 2. art. 125 § 2 PrSpółdz (kwoty na pokrycie niewymagalnych i niespornych należności likwidowanej spółdzielni),

3. art. 133 GospNierU (odszkodowanie za wywłaszczone nieruchomości)

4. czy art. 27 ust. 2 nieobowiązującej ustawy z 12.3.1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości (tekst jedn. Dz.U. z 1974 r. Nr 10, poz. 64 ze zm.) (por. wyr. SN z 9.12.2015 r., II CSK 33/15, Legalis). Szczególne przypadki są zastrzeżone w przepisach o postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym. Przykładowo zob. art. 736 § 4, art. 742 § 1, art. 751 § 4, art. 752 § 4, art. 855 § 2 i § 3, art. 888 § 1 k.p.c. oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 16.8.2016 r. w sprawie oddawania zajętych ruchomości do depozytu sądowego albo na przechowanie właściwym instytucjom (Dz.U. z 2016 r. poz. 1326). Powyższe wyliczenie nie jest wyczerpujące. Istnienie obowiązku złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego, przewidziane w przepisach szczególnych, nie wyklucza możliwości skorzystania z art. 467 k.c.

Pozostałe przesłanki złożenia do depozytu

Pomimo spełnienia przesłanek wskazanych w art. 467 k.c. lub w przepisach szczególnych, nie zawsze dłużnik może skorzystać z depozytu. Podstawowe znaczenie ma to, czy przedmiot świadczenia w ogóle nadaje się do złożenia do depozytu. Artykuł 6936 § 1 k.p.c. *expressis verbis* wskazuje, że do depozytu można złożyć pieniądze i rzeczy ruchome, w tym w szczególności kosztowności, książeczki oszczędnościowe, papiery wartościowe i inne dokumenty oraz przedmioty. Rzeczy, które nie nadają się do przechowania w banku lub budynku sądu (np. nieruchomości, zwierzęta, pojazdy) pozostawia się w miejscu wyznaczonym przez sąd i ustanawia dla nich dozorcę (art. 6937 k.p.c.).

W stosunku do rzeczy ruchomych ulegających łatwemu zepsuciu, jak również rzeczy, których przechowywanie byłoby związane z kosztami niewspółmiernie wysokimi w stosunku do ich wartości lub nadmiernymi trudnościami albo powodowałyby znaczne obniżenie ich wartości, zarządza się ich sprzedaż w trybie przepisów o egzekucji z ruchomości, a uzyskaną kwotę składa na rachunek depozytowy Ministra Finansów (art. 6939 k.p.c.).

Przyjmując przedmiot świadczenia do depozytu, sąd w zasadzie nie bada, czy odpowiada on treści zobowiązania (a zatem czy stanowi "przedmiot świadczenia", o którym mowa w art. 467 k.c.). Jeżeli jednak ten warunek nie jest spełniony, skutek wygaśnięcia zobowiązania nie nastąpi. Świadczenie musi być również wymagalne. Przesłanka wymagalności nie wynika *expressis verbis* z przepisów regulujących złożenie do depozytu.

W orzecznictwie wywodzi się ją jednak w drodze wykładni (*de lege lata* zwłaszcza art. 6935 § 1 k.p.c.). Ochrona interesu wierzyciela wymaga, by dać pierwszeństwo zasadzie spełnienia świadczenia zgodnie z treścią zobowiązania; konieczność zaś ubiegania się o odbiór depozytu – co stanowi dla wierzyciela utrudnienie – traktować jako wyjątek.

Przed nadejściem terminu wymagalności roszczenia wierzyciel nie musi być gotowy do przyjęcia świadczenia. Zasada, zgodnie z którą możliwość złożenia do depozytu sądowego aktualizuje się z nadejściem terminu wymagalności roszczenia, pozostaje aktualna w przypadku terminu zastrzeżonego na korzyść dłużnika (art. 457 k.c.). Uprawnienie do złożenia do depozytu przysługuje tylko dłużnikowi.

Osoba trzecia nie jest do tego uprawniona, nawet w tych sytuacjach, w których wierzyciel nie może odmówić przyjęcia od niej świadczenia (art. 356 § 2 k.c.). Opłaty sądowe Od wniosku o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego pobiera się opłatę stałą w kwocie 100 zł (art. 67 pkt 1 k.s.c.u.). Taką samą opłatę uiszcza się od wniosku o wydanie przedmiotu świadczenia z depozytu (art. 67 pkt 2 k.s.c.u.).

Postępowanie o zwrot depozytu sądowego składającemu i wydanie depozytu sądowego uprawnionemu

Odrębnym postępowaniem cywilnym (nieprocesowym) jest postępowanie o zwrot depozytu sądowego składającemu (dłużnikowi) i wydanie depozytu sądowego uprawnionemu (wierzycielowi), prowadzone zgodnie z art. 693¹¹–693¹⁷ k.p.c. Postanowienie sądu o wydaniu depozytu sądowego uprawnionemu stanowi w pewnym sensie "skwitowanie" skutecznego spełnienia świadczenia przez dłużnika. Bez postanowienia sądu, wierzyciel nie może odebrać przedmiotu depozytu (wyr. SA w Warszawie z 24.11.2015 r., VI ACa 926/15, Legalis). Zgodnie z uchw. SN (7) z 19.5.1951 r. (C-27/51, Zbiór Orzeczeń SN 1951, Nr 3 poz. 62, s. 269– 273), mającej moc zasady prawnej, w przypadku złożenia do depozytu sądowego sumy pieniężnej na tej podstawie, że wierzytelność jest sporna między kilku osobami i zgłoszenia przez jedną z tych osób wniosku o wydanie jej depozytu, sąd w postępowaniu niespornym o wydanie depozytu nie jest uprawniony do rozstrzygnięcia, której z tych osób służy sporna wierzytelność. Pomimo iż uchwała ta zapadła na tle dawno już nieobowiązującego stanu prawnego (tj. przepisów art. 232–237 k.z. oraz dekretu z 20.12.1946 r. o postępowaniu dotyczącym złożenia świadczenia do depozytu sądowego lub na zachowanie, Dz.U. R.P. z 1947 r. Nr 8, poz. 41), nadal przywoływana jest w orzecznictwie.